

Компетентність — головна передумова професійної ефективності

Мирослава Оверчук

завідувач сектору автотоварознавчих досліджень відділу інженерно-транспортних досліджень та криміналістичного дослідження транспортних засобів, Закарпатський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Ужгород, Україна, e-mail: 07_ete@ukr.net

Досліджено професійну компетентність судового експерта та керівника експертної установи крізь призму рефлексивного підходу. Обґрунтовано, що ключовим чинником ефективності є здатність аналізувати причини помилок і запобігати їх повторенню. Теоретичним підґрунтям дослідження є сентенція В. Гейзенберга, яка інтерпретується як концептуальна модель розуміння професіоналізму через усвідомлення типових помилок. Визначено, що компетентність експерта має інтегративний характер, а компетентність керівника — системний управлінський вимір. Підкреслено роль рефлексії як інструменту підвищення якості рішень і довіри до експертної діяльності.

Ключові слова: професійна компетентність; судовий експерт; експертна діяльність; рефлексія; професійні помилки; управлінська компетентність; якість експертного висновку.

Competence — a Key Prerequisite for Professional Effectiveness

Myroslava Overchuk

This theses examines the professional competence of a forensic expert and the head of a forensic institution through the lens of a reflective approach. It is argued that the key factor in effectiveness is the ability to analyze the causes of errors and prevent their recurrence. The theoretical foundation of the study is a maxim by Werner Heisenberg, interpreted as a conceptual model for understanding professionalism through awareness of typical errors. It is determined that the expert's competence is integrative in nature, while the head's competence has a systemic managerial dimension. The role of reflection as a tool for improving the quality of decisions and trust in expert activity is emphasized.

Keywords: professional competence; forensic expert; expert activity; reflection; professional errors; managerial competence; quality of expert opinion.

Судово-експертна діяльність характеризується високими вимогами до об'єктивності, точності й обґрунтованості висновків, оскільки вони безпосередньо впливають на ухвалення судових рішень. У цьому контексті ключового значення набуває компетентність працівників експертної установи, що передбачає здатність аналізувати причини можливих професійних невдач і формулювати на цій основі виважені висновки. Така рефлексивна діяльність дає змогу виявляти недоліки у застосованих методах, уникати повторення помилок і підвищувати рівень доказовості експертних досліджень. Ба більше, системний аналіз помилок сприяє дотриманню процесуальних норм та зміцненню довіри до експертного висновку з боку суду та інших учасників процесу.

Поняття професійної компетентності судового експерта можна трактувати паралельно з поняттям професіоналізм, оскільки компетентність в цьому випадку буде характеристикою конкретної особи та її дій, а саме

індивідуальною характеристикою ступеню відповідності вимогам професії судового експерта [1, с. 180].

Компетентність як основна передумова професійної ефективності має визначальне значення як у діяльності судового експерта, так і в управлінській діяльності керівника експертної установи, проте виявляється на різних рівнях і через різні функціональні механізми.

Видатний фізик XX ст. В. Гейзенберг висловив свою думку так: «Професіонал — це людина, якій відомі найгрубіші помилки, що їх зазвичай допускають у його професії, і яка тому вміє їх уникати». Це лише на перший погляд звучить парадоксально, оскільки зміщує акцент з ідеї «досконалості» на «усвідомлену недосконалість». На думку науковця, у складних системах — чи то в науці, чи в людській діяльності — абсолютної точності досягти неможливо. Його відомий принцип невизначеності стверджує,

що сам процес пізнання має межі. У цій фразі він переносить цю ідею на професійну сферу: справжній майстер (професіонал) — не той, хто ніколи не помиляється, а той, хто знає типові помилки настільки добре, що вміє їх передбачити й обійти.

Це визначення професіоналізму підкреслює кілька важливих речей:

- досвід цінний не лише накопиченням знань, а й «колекцією» власних і чужих помилок;
- компетентність полягає в рефлексії: у здатності аналізувати причини невдач і робити з них висновки;
- майстерність — це не безпомилковість, а контроль за ризиками.

Ця сентенція руйнує популярний міф про професіонала як ідеальну людину, натомість пропонує більш зріле бачення: професіонал — це той, хто знає межі своєї галузі, розуміє, де найчастіше трапляються збої, і саме завдяки цьому працює надійніше за інших.

У сучасному світі, де складність процесів невпинно зростає, а швидкість змін випереджає традиційні управлінські моделі, постає новий тип керівника — не лише адміністратора або координатора, а насамперед інтелектуального провідника в умовах невизначеності. Особливої ваги це набуває в експертній сфері, де якість рішень безпосередньо впливає на достовірність висновків, довіру до інституцій і, зрештою, на суспільну безпеку.

Ключовою компетенцією сучасного керівника є стратегічне мислення, що виходить за межі лінійного планування. Результатом такого мислення має бути ухвалення правильного адекватного стратегічного рішення [2, с. 720]. В експертній діяльності це означає здатність працювати з неповними або суперечливими даними, передбачати потенційні ризики та формувати обґрунтовані висновки навіть за умов обмеженої визначеності. Такий підхід погоджується з ідеями В. Гейзенберга і його принципом невизначеності: повна визначеність є недосяжною, проте саме усвідомлення меж знання стає основою професійної зрілості.

У діяльності керівника експертної установи компетентність має системний і організа-

ційно-управлінський вимір, що виявляється у здатності забезпечувати ефективне функціонування установи як цілісної системи, координувати діяльність структурних підрозділів, впроваджувати стандарти якості та механізми внутрішнього контролю, а також управляти ризиками, пов'язаними з експертною діяльністю.

Сучасні вимоги до управління передбачають не лише здатність організовувати роботу та приймати рішення, а й уміння критично осмислювати результати власної діяльності. Особливого значення набуває здатність керівника аналізувати причини невдач і робити з них обґрунтовані висновки. Такий підхід дає змогу своєчасно виявляти слабкі місця в управлінні, удосконалювати стратегії та уникати повторення помилок у майбутньому. Рефлексія перетворює негативний досвід на ресурс розвитку, сприяє підвищенню якості управлінських рішень і формує культуру безперервного вдосконалення в установі. Зараз керівник в експертній сфері — це не лише носій знань, а й інтегратор складних процесів, модератор професійного діалогу й гарант якості рішень. Його сила полягає не в безпомилковості, а в глибокому розумінні меж знання, ризиків і відповідальності, що й визначає нову парадигму професіоналізму.

Отже, поєднання управлінської компетентності й аналітичної здатності до осмислення невдач є визначальним чинником професійної ефективності та сталого розвитку організації.

У площині ж індивідуальної професійної діяльності судового експерта компетентність є інтегративною характеристикою, що поєднує спеціальні знання, практичні навички, досвід, методологічну культуру та здатність до критичного і системного мислення. Вона забезпечує належний рівень наукової обґрунтованості, об'єктивності та відтворюваності експертних досліджень, а також спроможність експерта здійснювати рефлексивний аналіз власної діяльності, зокрема ідентифікувати причини можливих помилок і запобігати їх повторенню. Експертна діяльність передбачає високий рівень відповідальності за прийняті рішення та сформульовані висновки. Вона вимагає не лише аналізування

фактів, а вміння бачити взаємозв'язки між ними, виявляти приховані залежності та уникати типових когнітивних викривлень. Саме тут проявляється справжній професіоналізм: у здатності ідентифікувати потенційні помилки й запобігати їм ще на етапі формування висновків. Водночас здатність до критичного осмислення власної практики є важливим чинником професійної надійності й ефективності судового експерта.

Отже, якщо для судового експерта компетентність є передумовою забезпечення якості та достовірності конкретного експертного висновку, то для керівника експертної установи вона є умовою гарантування стабільності, надійності та узгодженості всієї системи експертної діяльності. Її значення полягає у забезпеченні єдності індивідуального професіоналізму та організаційної спроможності, що сукупно визначає рівень довіри до результатів експертних досліджень.

Тому компетентність у сучасному науковому й експертному дискурсі доцільно розглядати не лише як сукупність знань і навичок, а передусім як здатність до рефлексивного аналізуванні професійної діяльності (зокрема, причин можливих невдач). Саме

вміння інтерпретувати негативний досвід як джерело інформації визначає якість і зрілість фахівця. Компетентність як здатність аналізувати причини невдач і робити з них обґрунтовані висновки є ключовою передумовою професійної ефективності. Вона забезпечує не лише накопичення досвіду, а й його трансформацію в інструмент підвищення якості рішень, що особливо важливо в умовах зростаючої складності та відповідальності експертної діяльності.

Перелік джерел посилання

1. Угровецький О. П., Петрова І. А., Давиденко Д. О. Напрями розвитку професійної компетентності судового експерта. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Т. 34 (73). № 3. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/3_2023/31.pdf (дата звернення: 17.04.2026).
2. Тригоб'юк С. С. Стратегічне мислення як основа сучасного стратегічного планування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика*. 2008. № 633. URL: <https://vlp.com.ua/files/103.pdf> (дата звернення 17.04.2026).